

Investigating the Mediating Role of Identity Crisis and Family Cohesion in Determining the Relationship between Social Networks Participation with Body Image Issues Among Students

Fatemeh Nemati¹, Hasan Boland², Ali Sayadi³

1. Master of Family Counseling, Department of Educational Science, Faculty of literature & Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.
2. (Author), PhD Counseling, assistant professor, Department of Educational Science, Faculty of literature & Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran, hassanboland@guilan.ac.ir.
3. PhD Counseling, assistant professor, Department of Educational Science, Faculty of literature & Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

ABSTRACT

The article is taken from a senior dissertation

Aim: The aim of present study was to investigate the mediating role of identity crisis and family cohesion in determining the relationship between participation in social media and body image concerns among students. **Methods:** The present study was a descriptive correlational study. The statistical population consisted of all public middle school students studying in the city of Rasht in the academic year of 2019-20. Participants were selected using multi-stage cluster random sampling method. To collect data from four questionnaires, Social Network Sites Engagement Scale (Boland1399), Identity Crisis (Ahmadi, 1997), Family Cohesion (Samani, 2002) and Body Image Concern Questionnaire (Littleton et al., 2005) were used. These questionnaires were provided to students online and 674 people responded to them. Finally, 497 questionnaires were examined and analyzed statistically, using path analysis method. **Findings:** The results showed that social network engagement has a direct effect on body image concern ($\beta=-0.41, P<0.001$), family cohesion ($\beta=-0.25, P<0.001$), and identity crisis ($B=-0.16, P<0.001$). Identity crisis directly and significantly predicts body image concerns ($\beta=-0.13, P<0.001$). Family cohesion directly and significantly predicts body image concerns ($\beta=-0.17, P<0.001$). In addition, that engagement in social networks mediated by identity crisis has an indirect impact on body image anxiety ($\beta=0.06, P<0.001$). However, the indirect effect of the mediating variable of family cohesion on social network engagement and body image concerns is not statistically significant. **Conclusion:** Therefore, improving the amount and manner of adolescents' use of social networks, teaching media literacy to adolescents and holding training sessions to facilitate the transition from puberty and prevent identity crisis is important to reduce dissatisfaction with body image and promote adolescent mental health.

Keywords: Body image, family cohesion, identity crisis, social network

فصلنامه علمی پژوهش‌های مشاوره
انجمن مشاوره ایران
جلد ۲۱، شماره ۸۱، بهار ۱۴۰۱
مقاله پژوهشی

e-issn:4018-2717

p-issn:400-2717X

DOI: 10.18502/qjcr.v21i81.9499

بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت و انسجام خانواده در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با نگرانی از تصویر بدنی در میان دانش‌آموزان

فاطمه نعمتی^۱، حسن بلند^۲، علی صیادی^۳

۱. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
۲. نویسنده مسئول، دکتری مشاوره، استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. hassanboland@guilan.ac.ir
۳. دکتری مشاوره، استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

(صفحات ۲۵۶-۲۸۰)

چکیده

مقاله مستخرج از پایان‌نامه ارشد می‌باشد

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت و انسجام خانواده در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با نگرانی از تصویر بدنی در میان دانش‌آموزان صورت گرفته است. **روش:** پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مدارس دولتی متوسطه اول شهر رشت در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ است. شرکت‌کنندگان با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های مجازوزی شبکه‌ای (بلند، ۱۳۹۹)، بحران هویت (احمدی، ۱۳۷۶)، انسجام خانواده (سامانی، ۱۳۸۱) و نگرانی از تصویر بدنی (لیتلتون و همکاران، ۲۰۰۵) استفاده شد. پرسشنامه‌ها به صورت آنلاین در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت و تعداد ۶۷۴ نفر به آن پاسخ دادند که در نهایت ۴۹۷ پرسشنامه مورد تحلیل آماری قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مسیر استفاده شده است. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد مشارکت در شبکه‌های اجتماعی بر نگرانی از تصویر بدن ($\beta = -0/41$ و $P < 0/001$)، انسجام خانواده ($\beta = -0/25$ و $P < 0/001$) و بحران هویت ($\beta = -0/16$ و $P < 0/001$) اثر مستقیم دارد. بحران هویت به طور مستقیم و معناداری نگرانی از تصویر بدنی را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/13$ و $P < 0/001$). انسجام خانواده به طور مستقیم و معناداری نگرانی از تصویر بدنی را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/17$ و $P < 0/001$). همچنین مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با میانجیگری بحران هویت بر نگرانی از تصویر بدنی اثر غیر مستقیم ($\beta = 0/06$ و $P < 0/001$) دارد. اما اثر غیر مستقیم متغیر واسطه‌ای انسجام خانواده در رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی از نظر آماری معنادار نیست. **نتیجه‌گیری:** بنابراین، اصلاح میزان و شیوه استفاده نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی و برگزاری جلسات آموزشی جهت تسهیل گذار از مرحله بلوغ و پیشگیری از بحران هویت دارای اهمیت است تا زمینه کاهش نارضایتی از تصویر بدن و ارتقاء سلامت روانی نوجوانان فراهم گردد.

واژه‌های کلیدی: انسجام خانواده، بحران هویت، تصویر بدنی، شبکه اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۳ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۴

مقدمه

نوجوانی مرحله اساسی رشد و تکامل اجتماعی و روانی هر فرد به شمار می‌آید. یکی از موضوعات اساسی که در چند سال اخیر، نوجوانان و خانواده‌های آن‌ها را به شدت مورد تأثیر قرار داده است، مسئله حضور نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی است. این رسانه‌ها به طور گسترده توسط نوجوانان استفاده می‌شود (رودگرز، کروگر، لوی^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). امروزه رسانه‌های اجتماعی بر ابعاد گوناگون زندگی فردی- اجتماعی افراد و در سطح کشورها و حتی جهان تأثیر گذارند و نقش مهمی را در زندگی افراد و به ویژه قشر نوجوان ایفا می‌کنند. به طور کلی مطالعات نشان داده‌اند که استفاده از فناوری می‌تواند تأثیر تداخلي یا منفي بر الگوهای تعاملی یا سلامت روابط داشته باشد (نوروزی، روشن و فراهانی، ۱۴۰۰). یکی از نظریه‌های مطرح شده در خصوص شبکه‌های اجتماعی نظریه کاشت^۲ یا پرورش گریبتر^۳ است که بر کنش متقابل میان رسانه و مخاطبان و تأثیری که رسانه بر مخاطبان می‌گذارد، تأکید دارد. بر مبنای این نظریه، برداشت افراد از جهان بر آنچه در این رسانه‌ها به نمایش درآمده اند بستگی دارد. به عبارتی دیگر این رسانه‌ها هستند که تعیین می‌کنند ما دنیا را چگونه ببینیم و چه تصویر ذهنی از جهان داشته باشیم (علیخواه و رستمی، ۱۳۹۰). گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

از دیگر مسائلی که ممکن است همزمان با نوجوانی و ظهور بلوغ در فرد رخ دهد، نگرانی درباره تصویر بدنی یا تصور منفي از بدن است. کش^۴ (۲۰۰۰) نیز تصویر بدنی را دیدگاه فرد نسبت به خود فیزیکی‌اش عنوان می‌نماید. (به نقل از تسیه حسینی، مدنی و حاج حسینی، ۱۳۹۸). نوجوانی دوره تغییرات جسمانی است بنابراین نگرانی از تصویر بدنی مشغله ذهنی بسیاری از افراد در این دوره است به گونه‌ای که این افراد روزانه

1. Rodgers, R. F., Kruger, L., Lowy, A. S
2. Cultivation
3. Gerbner
4. Cash, T. F

ساعت‌ها به ظاهر خود فکر می‌کنند و زمان و هزینه زیادی را صرف آرایش، عمل‌های زیبایی و تغییرات ظاهری خود می‌نمایند در واقع آنها سعی در پوشاندن نقص‌های ظاهری خود را دارند که در اکثر مواقع زاییده تصویر ذهنی آنها از بدنشان است (حیدری و علی‌پور، ۱۳۹۱). افزایش استفاده از رسانه‌های اجتماعی ممکن است یک عامل خطر بالقوه برای نارضایتی بدن در نوجوانان باشد (ماهون و هوی، ۲۰۲۱)^۱. زیرا یکی از دلایلی که رسانه‌ها مورد انتقاد قرار می‌گیرند ارائه فیزیک غیر واقعی است. در واقع تبلیغاتی که در رسانه‌ها درباره شکل بدن ارائه می‌شود، بر روی احساس فرد از خود و تصویر بدنی او تأثیر می‌گذارد. تحقیقات نشان می‌دهد فضای مجازی به دلیل توسعه روابط، در معرض مقایسه قرار دادن فرد و دسترسی آسان به منابع زیبایی روی تصویر بدنی تأثیر دارد (مرادحاصلی و منطقی، ۱۳۹۶). به عبارت دیگر اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی با به تصویر کشیدن بدن‌های ایده آل و مفاهیمی که از زیبایی ارائه می‌کنند، موجب می‌شوند تا نوجوانان خود را با الگوهای ارائه شده در این رسانه‌ها مقایسه و سعی کنند خود را به استانداردهای مطرح شده در این رسانه‌ها نزدیک کنند. نتایج پژوهش اسکولی، اسوردز و نیکسون^۲ (۲۰۲۰) و سایفو و واحدی^۳ (۲۰۱۹) در این زمینه نشان دهنده وجود ارتباط مثبت و معنادار میان استفاده از رسانه‌های اجتماعی مجازی و اختلال در تصویر بدن است. هوگو و مایلز^۴ (۲۰۱۹) نیز در پژوهشی نشان دادند که مقایسه ظاهر در رسانه‌های اجتماعی ممکن است باعث افزایش نگرانی‌های مربوط به تصویر بدن شود. علوی (۱۳۹۹) نیز در پژوهشی نشان داد که با افزایش میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی، ترس از تصویر بدنی افزایش می‌یابد.

یکی از مهم‌ترین مسائلی که نوجوانان در دوران بلوغ با آن مواجه هستند بحران هویت است. اریکسون بحران اصلی نوجوانی را انسجام هویت در برابر سردرگمی نقش می‌نامد.

-
1. Mahon, C., & Hevey, D
 2. Scully, M., Swords, L., & Nixon, E
 3. Saiphoo, A., & Vahedi, Z
 4. Hogue, J. V., & Mills, J. S

این دوره زمانی است که خود پنداره شکل می‌گیرد، یعنی، ادغام عقاید فرد در مورد خودش و درباره اینکه دیگران چه تصویری از وی دارند. فرد زمانی به یک تصویر منسجم و با ثبات از خود دست می‌یابد که این فرایند به نحورضایت بخشی حل شده باشد (شولتز و شولتز^۱، ۲۰۱۳، سید محمدی، ۱۳۹۳، ص ۲۷۹). در بحران هویت، نوجوان دچار اضطراب و ناراحتی ذهنی شدیدی می‌شود. در این حالت او نمی‌تواند بخش‌های گوناگون شخصیت خود را به صورت یک خویشتن قابل قبول یکپارچه سازد (بحرانی محمدی و عیسی زاده، ۱۳۹۴). در جوامع امروزی که به سرعت در حال تغییر هستند شکل‌گیری هویت فرایندی بسیار پیچیده است زیرا امروزه رسانه‌ها و وسایل ارتباطی نوین نیز در کنار خانواده‌ها در فرآیند اجتماعی شدن و شکل‌دهی به هویت نوجوانان نقش موثری را ایفا می‌کنند. فضای مجازی عرصه وسیعی از اطلاعات و نموده‌های مختلف معنایی را ایجاد می‌کند. هنگامی که افراد در این فضا با کثرت منابع در ایجاد هویت مواجه می‌شوند، زیرساخت‌های هویت خویش را متزلزل می‌بینند و دچار سردرگمی می‌شوند (میری و حیدری نیا، ۱۳۹۵). در این رابطه پژوهشی که طالب‌پور، منصوری و رستمی (۱۳۹۶) انجام داده‌اند نشان می‌دهد استفاده غیرمتعارف و بی‌رویه از شبکه‌های اجتماعی در بحران هویت نوجوانان در حد متوسط و بالاتر نقش دارد. نتایج پژوهش الساید^۲ (۲۰۲۱) نیز حاکی از انواع تأثیرات منفی شبکه‌های اجتماعی بر هویت اجتماعی نوجوانان است. از سوی دیگر به نظر می‌رسد سردرگمی هویت باعث افزایش آسیب‌پذیری در برابر نارضایتی بدن شود (ورسچورن، کلس، بوگارتس^۳ و همکاران، ۲۰۱۸).

خانواده نیز به عنوان نخستین محیطی که فرد در آن قرار می‌گیرد، اهمیت قابل توجهی دارد. نخستین تأثیرات محیطی که فرد دریافت می‌کند، از کانون خانواده است. ریشه اساسی برای استحکام روابط افراد در محیط خانواده، نظم و انسجام درون آن

1. Schultz, D. P., & Schultz, S. E

2. Elsayed, W

3. Verschueren, M., Claes, L., Bogaerts, A

است. انسجام خانواده یکی از مؤلفه‌های کارکرد خانواده است و می‌توان آن را به عنوان پیوند عاطفی بین اعضای خانواده و حدی از استقلال فردی که شخص در سیستم خانواده تجربه می‌کند، تعریف نمود که میزان همبستگی میان آن‌ها را نشان می‌دهد (اولسون، راسل و اسپرینکل^۱، ۲۰۱۵). در واقع باید گفت خانواده‌های منسجم به گونه‌ای موثر عمل می‌کنند و میان جدایی و در کنار هم بودن تعادل برقرار می‌نمایند و در عین حال انعطاف‌پذیری خود را در مواجهه با تغییر حفظ می‌کنند. بنابراین به اعضای خود در انطباق با تغییر کمک می‌کنند (اصلائی، امان الهی، ولد مؤمن و همکاران، ۱۳۹۳). هر چه صمیمیت و انسجام در خانواده بیشتر باشد نوجوان دوره نوجوانی آرام‌تری را پشت سر گذاشته و سردرگمی کمتری را تجربه می‌نماید. پژوهش‌ها در این زمینه نشان می‌دهد بین بحران هویت با جو خانوادگی رابطه معناداری وجود دارد (جعفرزاده و حسینی، ۱۳۹۷). همچنین نتایج پژوهش پریست، تاواریس، سیلوا^۲ و همکاران (۲۰۲۰) نشان داد که رابطه معنادار میان جو خانواده و رشد هویت وجود دارد. از سوی دیگر با توجه به رشد فناوری، مسائل بسیاری خانواده‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است، وسایل ارتباطی جدید که با هجوم بی‌امان خود در خانه‌ها راه پیدا کرده‌اند، فاصله زیادی را بین افراد بوجود آورده است. این فاصله و شکاف با دور کردن افراد خانواده موجب کاهش همبستگی در روابط خانواده‌ها شده است (شیری و رحمانی، ۱۳۹۴). در این رابطه رضایی و پورجیلی (۱۳۹۷) پژوهشی را انجام داده‌اند و نتایج نشان داد بین مقدار زمان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان انسجام خانواده ارتباط معنی‌دار و معکوس وجود دارد. همچنین پژوهش چن، گو، لی^۳ و همکاران (۲۰۲۱) نشان داد انسجام خانواده باعث تعدیل وابستگی به تلفن همراه می‌شود. کریستینسن^۴ (۲۰۱۸) نیز در تحقیق خود نشان داد هرچه افراد بیشتر در رسانه‌های اجتماعی وقت صرف کنند،

-
1. Olson, D., Russell, C. S., & Sprenkle, D. H
 2. Prioste, A., Tavares, P., Silva, C. S
 3. Chen, Y., Gao, Y., Li, H., Deng
 4. Christensen, S. P

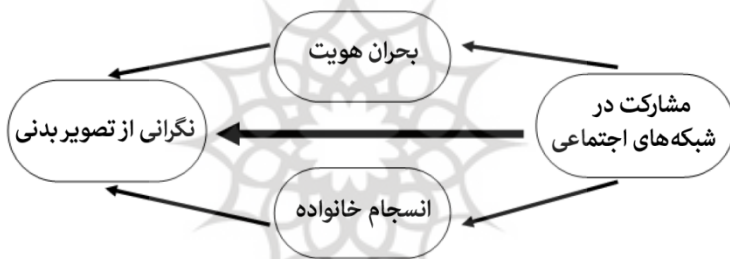
بهبودی عاطفی آن‌ها کاهش می‌یابد که در نتیجه بر روابط آن‌ها تأثیر منفی می‌گذارد. بنابراین می‌توان گفت امروزه گسترش فناوری و ورود انواع وسایل ارتباط جمعی، خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار داده است و فاصله قابل توجهی بین افراد بوجود آورده است. به عبارت دیگر فضای صمیمی تعامل و گفتگو بین افراد خانواده جای خود را به ارتباط با رسانه‌ها و ابزارهای الکترونیکی داده است که بار عاطفی و احساسی کمتری دارند و باعث تغییر در روابط اعضای خانواده و حضور در جمع خانواده شده است. بنابراین هرچه میزان حمایت دریافتی نوجوان از خانواده افزایش یابد میزان استفاده وی از اینترنت کاهش یافته و دیگر نوجوان برای رفع نیازهای عاطفی خود به فضای مجازی روی نمی‌آورد (امیری‌نیا و ایمانی، ۱۳۹۸). همچنین می‌توان گفت خانواده نخستین عامل موثر بر تصویر بدنی است زیرا در نخستین سال‌های زندگی رفتار کودک تحت تأثیر خانواده است و هرچه کودک در این دوره می‌بیند بر باورهای او تأثیر می‌گذارد. زمانی که والدین پسری را مورد تشویق قرار می‌دهند که بدنی عضلانی و قد بلندی دارد (حتی اگر این ویژگی‌ها را مستقیم بیان نکنند) به طور غیرمستقیم این باور را ایجاد می‌کنند که یک پسر ایده آل پسری است که آن ویژگی‌ها را داشته باشد (گروگان^۱، ۲۰۰۸). پژوهش‌ها در این زمینه نشان می‌دهد هرچه پیوند خانواده پایین‌تر باشد فرد تصور منفی‌تری از بدن خود خواهد داشت (موسوی‌دیوا و محمودیان، ۱۳۹۶).

با توجه به آنچه گفته شد، استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند زمینه ساز پریشانی‌های تصویر بدن شود اما همه نوجوانانی که در شبکه‌های اجتماعی حضور دارند دچار این آسیب نمی‌شوند و عوامل مختلفی به صورت واسطه‌ای در این رابطه نقش دارند، در پژوهش حاضر به بررسی دو عامل بحران هویت و انسجام خانواده پرداخته شده است. نتایج پژوهش رودگرز، چابل و پکستن^۲ (۲۰۱۱) و برنت^۳ (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که

1. Grogan, S
2. Rodgers, R., Chabrol, H., & Paxton, S.J
3. Burnette, B.B

رابطه مثبت با خانواده می‌تواند از نوجوانان در برابر اثرات مضر استفاده رسانه‌های اجتماعی بر نارضایتی بدن محافظت کند. اما تحقیقی به بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و تصویر بدنی نپرداخته است بنابراین ما در پژوهش حاضر به بررسی دو عامل بحران هویت و انسجام خانواده می‌پردازیم تا بتوان با ارائه راهکارهای مناسب از به وجود آمدن این مشکلات در نوجوانان جلوگیری کرد. بنابراین حال مسئله ما این است که بحران هویت و عدم انسجام خانواده چه تاثیری در تعیین رابطه میان میزان مشارکت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و نگرانی از تصویر بدنی در نوجوانان دارد؟

مدل پیش فرض در این پژوهش بدین شکل است:

روش تحقیق

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مسیر استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مدارس دولتی متوسطه اول شاغل به تحصیل شهر رشت در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ است که حدود ۲۴ هزار نفر (۱۱ هزار پسر و ۱۳ هزار دختر) بودند. با توجه به روش تحلیل مسیر به ازای هر متغیر بین ۱۰-۲۰ آزمودنی نیاز داریم و حداقل مقدار ممکن را برای حجم نمونه برابر با ۲۰۰ پیشنهاد شده است (حبیبی و عدنور، ۱۳۹۶). آزمودنی‌های پژوهش حاضر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. با توجه به شیوع ویروس کرونا و زندگی در شرایط قرنطینه امکان توزیع حضوری پرسشنامه‌ها وجود نداشت بنابراین در

مرحله اول لیست تمام مدارس دولتی شهرستان رشت (ناحیه ۱ و ۲) تهیه شد. در مرحله دوم از بین مدارس ناحیه ۱، دو مدرسه پسرانه و دو مدرسه دخترانه به صورت تصادفی انتخاب گردید و این روند برای ناحیه دو نیز تکرار شد. در مرحله سوم با هماهنگی مکتوب با اداره کل آموزش و پرورش استان گیلان به مدارس مراجعه نموده و با کمک مدیران مدارس از هر مدرسه دو کلاس مجازی (هر کلاس متشکل از چند کلاس حضوری) انتخاب شد. ولینک پرسشنامه مجازی در این کلاس‌ها قرار داده شد (هنوز سامانه شاد مورد بهره‌برداری قرار نگرفته بود). تعداد ۶۷۴ دانش‌آموز (۳۳۱ نفر دختر و ۳۴۳ نفر پسر) به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. که در نهایت پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص و حذف داده‌های پرت نمرات ۴۹۷ آزمودنی با استفاده از نرم افزار SPSS و AMOS نسخه ۲۴ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از آنجا که حجم نمونه مورد استفاده در پژوهش (۴۹۷ آزمودنی) از حداقل حجم مورد نیاز برای پژوهش‌های تحلیل مسیر (۲۰۰ آزمودنی) بیشتر است برروایی بیرونی تحقیق افزوده شده است. در پژوهش حاضر برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌های زیر استفاده شده است:

۱. مقیاس مجازورزی شبکه‌ای^۱: پرسشنامه مجازورزی شبکه‌ای توسط بلند (۱۳۹۹) در ۳۴ گویه تدوین شده است. این مقیاس شامل سه عامل مبادله شناخت-هیجان، مبادله فرهنگ و شدت مشارکت می‌باشد. این سه عامل بر روی هم ۵۸/۷۳ درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند. پاسخگویی به این مقیاس بدین صورت است که آزمودنی یکی از هشت گزینه شامل (هیچ یا تقریباً هیچ، بسیار کم، کم، کمتر از متوسط، بیشتر از متوسط، زیاد، بسیار زیاد و تا همیشه یا تقریباً همیشه) را انتخاب می‌نماید. روایی سازه با شیوه اکتشافی و شیوه تاییدی مورد پردازش و تایید قرار گرفته است. پایایی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۶۳ است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۹۴ گزارش می‌شود.

۲. پرسشنامه بحران هویت^۱: جهت سنجش متغیر بحران هویت از پرسشنامه بحران هویت احمدی (۱۳۷۶) استفاده شده است. این پرسشنامه شامل ۳۰ ماده است و مقدر بحران هویت نوجوانان را با تأکید بر ۱۰ بخش مجزا براساس DSM-IV مورد سنجش قرار می‌دهد. ابعاد مختلف تشخیصی بحران به این صورت دسته‌بندی شده است: ۱- اشکال در اهداف بلند مدت، ۲- تردید در انتخاب شغل، ۳- نداشتن الگوی مناسب برای رفاقت، ۴- نامناسب بودن رفتار جنسی، ۵- اشکال در شناخت و معرفت مذهبی، ۶- عدم توجه به ارزشهای اخلاقی، ۷- رعایت نکردن تعهد گروهی، ۸- نداشتن دید منفی نسبت به خود، ۹- نداشتن روحیه تلاش و ۱۰- ابتکار و اختلال در تنظیم وقت. برای هر یک از بخش‌های فوق سوالاتی طرح شده است. این سوال‌ها شامل چهار درجه (۰، ۱، ۲، ۳) می‌باشد. حداکثر نمره آزمون که نشان دهنده بالاترین بحران هویت است، برابر با ۳۰ و حداقل نمره بحران هویت ۹ و پایین‌ترین تراز نمره ۹ نشانه نداشتن بحران هویت است. جهت تعیین اعتبار و روایی آزمون، سازنده‌ی این آزمون آن را روی ۶۰ نفر از دانش‌آموزان مدارس دوره‌ی راهنمایی شهر اصفهان اجرا نمود که قابل فهم، ساده و روشن بودن سوال‌ها و روایی صوری آن تایید شده است. نمره‌های به دست آمده از این دانش‌آموزان از طریق دو نیمه کردن (زوج و فرد) بررسی و ضریب اعتبار ۰/۷۸ به دست آمد. سازنده مجدداً پرسشنامه را در بین ۳۰ دانشجو توزیع و ضریب همبستگی ۰/۸۹ به دست آورد. آنگاه با استفاده از ضریب اعتبار اسپیرمن- براون ضریب اعتبار آزمون هویت شخصی محاسبه گردید که ۰/۹۲ بود. احمدی آلفای کرونباخ ۰/۸۶ را برای کل این مقیاس برآورد نمود. (ساعتچی، کامکاری و عسگریان، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۷۴ گزارش می‌شود.

۳. پرسشنامه انسجام خانواده^۲: این پرسشنامه با اقتباس از مدل ترکیبی اولسون (۱۹۹۹) به وسیله سامانی (۱۳۸۱) تهیه شده است. این آزمون دارای ۲۸ گویه است و در

1. Identity crisis (IC)
2. Family Solidarity (unity) Scale

مقابل هرگویه طیف لیکرتی (کاملاً موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) وجود دارد. برای هرگویه نمره‌های از ۱ (برای کاملاً موافقم) تا ۵ (برای کاملاً مخالفم) در نظر گرفته شده است. بیشترین نمره قابل اکتساب در این آزمون ۱۴۰ و کمترین ۲۸ است. در این پژوهش، ۵۰٪ بالای نمرات (بالا تر از نمره ۹۶) تحت عنوان سطح انسجام بالا و ۵۰٪ پایین نمرات (پایین تر از نمره ۹۶) تحت عنوان سطح انسجام پایین تعریف شده اند. جهت تعیین روایی از تحلیل ماده استفاده شده است. بدین صورت که ضریب همسانی درونی آزمون از طریق محاسبه ضریب همبستگی هرگویه با نمره کل به دست آمد و تمام ضرایب معنادار بودند. ضریب پایایی این مقیاس به روش بازآزمایی ۰/۹۰ و به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۹۱ گزارش می‌شود.

۴. پرسشنامه نگرانی از تصویر بدنی^۱: این پرسشنامه توسط لیتلتون، آکسون و پوری^۲ (۲۰۰۵) جهت ارزیابی میزان نگرانی از تصویر بدنی طراحی شد. این آزمون حاوی ۱۹ پرسش و هر پرسش دارای پنج گزینه است که از ۱ (هرگز) تا ۵ (همیشه) نمره‌گذاری می‌شود. روایی همگرای^۳ این مقاس از طریق محاسبه همبستگی آن با پرسشنامه وسواس اجباری^۴ و پرسشنامه اختلالات خوردن^۵ به ترتیب ۰/۶۲ و ۰/۴۰ به دست آمده است. در ایران روایی پرسشنامه در ۲۰۹ نفر از دانش آموزان دختر دبیرستان‌های شهر شیراز به دو شیوه دونیمه سازی و همسانی درونی سنجیده شد و به ترتیب ضرایب ۰/۶۶ و ۰/۸۴ به دست آمد (محمدی و سجادی نژاد، ۱۳۸۶). یافته‌های لیتلتون و همکاران (۲۰۰۵) روی نمونه‌ای از دانشجویان نشان می‌دهد که پایایی این پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ و همبستگی ماده- کل بین ۰/۳۲ تا ۰/۷۳ است. در ایران بساک نژاد و غفاری (۱۳۸۶) آلفای کرونباخ محاسبه شده برای این پرسشنامه را به ترتیب برای دانشجویان

1. Body Image Concern Inventory (BICI)
2. Littleton, H. L., Axsom, D. S., & Pury, C. L
3. convergent
4. Obsessive Compulsive Questionnaire
5. Eating Disorder Questionnaire

دختر و پسر و کل دانشجویان برابر ۰/۹۳، ۰/۹۵ و ۰/۹۵ گزارش کردند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۸۹ گزارش می‌شود.

یافته‌ها

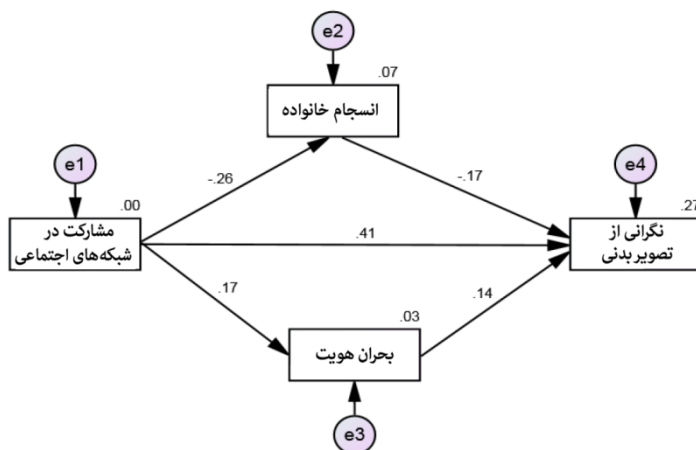
گروه نمونه مورد مطالعه ۴۹۷ نفر بودند که ۲۶۰ نفر (۵۲/۳ درصد) پسر و ۲۳۷ نفر دختر (۴۷/۷ درصد) بودند که در پایه تحصیلی هفتم، هشتم و نهم، تحصیل می‌کردند. دانش آموزان پایه هفتم ۱۳۸ نفر (۲۷/۸ درصد)، دانش آموزان پایه هشتم ۱۸۷ نفر (۳۷/۶ درصد) و دانش آموزان پایه نهم ۱۷۲ نفر (۳۴/۶ درصد) بودند.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

۴	۳	۲	۱	
			۱	انسجام خانواده
		۱	-۰/۳۲**	نگرانی از تصویر بدن
	۱	۰/۴۷**	-۰/۲۵**	مشارکت در شبکه‌های اجتماعی
۱	۰/۱۶**	۰/۲۶**	-۰/۳۷**	بحران هویت

P < ۰/۰۱**

جدول شماره (۱) ضرایب همبستگی بین متغیرهای انسجام خانواده، نگرانی از تصویر بدن، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت را نشان می‌دهد. براساس این جدول: بین نگرانی از تصویر بدن، و انسجام خانواده رابطه معنادار منفی وجود دارد (۰/۰۱ < P < -۰/۳۲؛ r = -۰/۳۲). بین نگرانی از تصویر بدن، و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد (۰/۰۱ < P < ۰/۴۷؛ r = ۰/۴۷). بین نگرانی از تصویر بدن، و بحران هویت رابطه معناداری وجود دارد (۰/۰۱ < P < ۰/۲۶؛ r = ۰/۲۶). بین مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت رابطه معنادار وجود دارد (۰/۰۱ < P < ۰/۱۶؛ r = ۰/۱۶). بین مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و انسجام خانواده رابطه معنادار منفی وجود دارد (۰/۰۱ < P < -۰/۲۵؛ r = -۰/۲۵). بین بحران هویت و انسجام خانواده رابطه معنادار مثبت وجود دارد (۰/۰۱ < P < -۰/۳۷؛ r = -۰/۳۷).

با توجه به اینکه آماره‌های کشیدگی و چولگی همه متغیرها بین مثبت منفی یک قرار داشتند، نشان داد، داده‌ها دارای توزیع نرمال تک متغیره هستند. آماره ماهالانوبیس کمتر از $3/5$ نشان داد نرمال بودن چند متغیره برقرار است. بررسی نمودار پراکندگی نشان داد رابطه بین متغیرها خطی است. میزان همبستگی بین متغیرها (جدول ۱) همچنین آماره‌های میزان تحمل انسجام خانواده ($0/82$)، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی ($0/93$) و بحران هویت ($0/86$) نشان می‌دهد رابطه هم خطی بین متغیرهای پژوهش وجود ندارد. با توجه به برقرار بودن مفروضه‌های ذکر شده می‌توانیم از روش تحلیل مسیر برای تحلیل داده‌ها استفاده کنیم.

شکل (۱) مدل تحلیل مسیر پژوهش

شکل (۱) برآورد پارامترهای استاندارد در مدل سازی تحلیل مسیر را نشان می‌دهد. در مدل پژوهش حاضر چنین فرض شده است که متغیرهای برون زاد (انسجام خانواده، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت)، در قالب یک مدل نگرانی از تصویر بدن را پیش بینی می‌کنند.

جدول ۲. شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری

CFI	AGFI	GFI	RMSEA	χ^2/df	χ^2	شاخص‌های برازندگی
۰/۷۷	۰/۴۴	۰/۹۴	۰/۳۵	۶۲/۲۸	۶۲/۲۸	مدل ساختاری اولیه

نتایج جدول (۲) با استفاده از روش تحلیل مسیر برای ارزیابی چگونگی برازش مدل با داده‌های گردآوری شده نشان داد که مدل با داده‌ها برازش ضعیفی دارد ($\chi^2/df = ۶۲/۲۸ = ۱$)، $\chi^2(N = ۴۹۷, df = ۶۲/۲۸)$ ، $CFI = ۰/۷۷$ ، $GFI = ۰/۹۴$ ، $AGFI = ۰/۴۴$ و $RMSEA = ۰/۳۵$. با توجه به اینکه درجه آزادی یک است نمی‌توان با بررسی و اعمال شاخص‌های اصلاح در مدل، شاخص‌های برازندگی را بهبود بخشید. به عبارت دیگر مدل مفهومی پژوهش که در آن (انسجام خانواده، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت)، در قالب یک مدل نگرانی از تصویر بدن را پیش‌بینی می‌کنند، با داده‌های گردآوری شده، برازش ضعیفی دارد. با توجه به این جدول بررسی ضرایب مسیر بین انسجام خانواده، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت با نگرانی از تصویر بدن نشان می‌دهد که متغیرهای مشاهده شده (انسجام خانواده، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت با نگرانی از تصویر بدن) با متغیر نگرانی از تصویر بدن رابطه معناداری دارند. همچنین مجذور همبستگی چندگانه برای متغیر نگرانی از تصویر بدن برابر با (۰/۲۷) است. بنابراین می‌توان گفت ۲۷ درصد از واریانس نگرانی از تصویر بدن به وسیله انسجام خانواده، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت قابل تبیین است.

جدول ۳. ضرایب مسیر کل، مستقیم، ضریب غیراستاندارد، خطای استاندارد و نسبت بحرانی بین متغیرها

مسیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل	ضریب غیراستاندارد	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
------	------------	----------------	--------	-------------------	----------------	-------------	--------------

مشارکت در شبکه‌های

اجتماعی ← انسجام

خانواده

۰/۲۵ - - - - ۰/۲۵ - ۰/۰۷۴ - ۰/۰۱ - ۵/۸۸ - ۰/۰۰۱

مسیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل	ضریب غیراستاندارد	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
مشارکت در شبکه‌های اجتماعی ← بحران هویت	۰/۱۶	----	۰/۱۶	۰/۰۱۰	-/۰۰۳	۳/۷۴	۰/۰۰۱
مشارکت در شبکه‌های اجتماعی ← نگرانی از تصویر بدن	۰/۴۱	----	۰/۴۷	۰/۱۱	۰/۰۱	۱۰/۲۸	۰/۰۰۱
بحران هویت ← نگرانی از تصویر بدن	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۱۳	۰/۶۶	۰/۱۸	۳/۵۵	۰/۰۰۱
انسجام خانواده ← نگرانی از تصویر بدن	-۰/۱۷	----	-۰/۱۷	-۰/۱۷	-/۰۳	-۴/۳۲	

با توجه به جدول (۳) نتایج ذیل استنباط می‌شود:

الف) مشارکت در شبکه‌های اجتماعی به طور مستقیم و معناداری انسجام خانواده را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/25$ و $P < 0/001$). یعنی با افزایش نمره مشارکت در شبکه‌های اجتماعی شاهد کاهش در نمره انسجام خانواده خواهیم بود. ب) مشارکت در شبکه‌های اجتماعی به طور مستقیم و معناداری بحران هویت را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/16$ و $P < 0/001$). یعنی با افزایش نمره مشارکت در شبکه‌های اجتماعی شاهد افزایش در نمره بحران هویت خواهیم بود. پ) مشارکت در شبکه‌های اجتماعی به طور مستقیم و معناداری نگرانی از تصویر بدنی را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/41$ و $P < 0/001$). یعنی با افزایش نمره مشارکت در شبکه‌های اجتماعی شاهد افزایش در نمره نگرانی از تصویر بدنی خواهیم بود. ت) بحران هویت به طور مستقیم و معناداری نگرانی از تصویر بدنی را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/13$ و $P < 0/001$). یعنی با افزایش نمره بحران هویت شاهد افزایش در نمره نگرانی از تصویر بدنی خواهیم بود. ث) انسجام خانواده به طور مستقیم و معناداری نگرانی از تصویر بدنی را پیش‌بینی می‌کند ($\beta = -0/17$ و $P < 0/001$).

یعنی با افزایش نمره انسجام خانواده شاهد کاهش در نمره نگرانی از تصویر بدنی خواهیم بود... (ج) مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با میانجیگری بحران هویت بر نگرانی از تصویر بدنی اثر غیرمستقیم ($\beta = 0/06$ و $P < 0/001$) دارد. (چ) اثر غیرمستقیم متغیر واسطه‌ای انسجام خانواده در رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی از نظر آماری معنادار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج پژوهش حاضر بحران هویت به عنوان واسطه‌ای میان متغیرهای مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی عمل کرده و باعث افزایش نارضایتی از بدن می‌شود. به عبارت دیگر، نوجوانانی که زمان زیادی را به حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی اختصاص می‌دهند، نگرانی از تصویر بدنی بیشتری دارند اما همه این نوجوانان نارضایتی یکسانی را تجربه نمی‌کنند و عامل بحران هویت به صورت واسطه‌ای میزان تاثیرگذاری نقش رسانه‌ها بر تصویر بدنی نوجوانان را افزایش می‌دهد. پژوهش‌های زیادی وجود ارتباط میان متغیر مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی را تایید نموده‌اند (هوگو و مایلز، ۲۰۱۹؛ سایفو و واحدی، ۲۰۱۹؛ اسکولی و همکاران، ۲۰۲۰؛ ماهون و هوی، ۲۰۲۱؛ مرادحاصلی و منطقی، ۱۳۹۶؛ سهراب زاده و همکاران، ۱۳۹۸؛ علوی، ۱۳۹۹). مثلاً سهراب زاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی که در میان ۳۴۰ نفر از زنان ۲۰ تا ۳۵ ساله شهر کاشان انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که تصویر ذهنی زنان از بدنشان رابطه‌ای معنادار و مثبت با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی دارد. یافته‌های مطالعات اسکولی و همکاران (۲۰۲۰) و سایفو و واحدی (۲۰۱۹) در این زمینه نشان دهنده وجود ارتباط مثبت و معنادار میان استفاده از رسانه‌های اجتماعی مجازی و اختلال در تصویر بدن است. بنابراین در دنیای به سرعت در حال جهانی شدن معاصر، شبکه‌های گسترده‌ی اطلاعاتی، از جمله شبکه‌های اجتماعی مجازی، هر چه بیشتر فرهنگی یکسان را در جهان ترویج می‌دهند و

تصویر ذهنی افراد از بدنشان را شکل می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی مجازی سبب شده اند که دید افراد نسبت به فیزیکشان، مقدار رضایت از ظاهرشان، میزان اهمیتی که به آن می‌دهند و هزینه‌ای که صرف بدنشان می‌کنند افزایش یابد. مقایسه ظاهر که در این نوع شبکه‌ها اتفاق می‌افتد باعث نارضایتی از تصویر بدن می‌شود زیرا این شبکه‌ها با ارائه بدن‌های ایده‌آل و تعریفی که از زیبایی ارائه می‌دهند منابع مقایسه عظیمی را فراهم می‌کنند و باعث ترغیب افراد برای تغییر ظاهر خود جهت رسیدن به این معیارها و استانداردها می‌شوند. از سوی دیگر تصویر بدنی نامناسب باعث عدم گرایش افراد به ارتباطات رودررو و در مقابل سبب تمایل افراد به ارتباطات غیر مستقیم و شبکه‌های اجتماعی می‌شود؛ زیرا شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند بستری برای بزرگ‌نمایی در ویژگی‌های فرد همانند ایده‌آل سازی ویژگی‌های ظاهری و فیزیکی فراهم نمایند.

از سوی دیگر پژوهش‌های زیادی نیز وجود رابطه میان مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و بحران هویت را نشان داده‌اند (الساد، ۲۰۲۱؛ معمار، عدلی‌پور و خاکسار، ۱۳۹۱؛ ابوالفضلی و حق‌ی، ۱۳۹۶؛ طالب‌پور، منصوری و رستمی، ۱۳۹۶؛ جعفرزاده و حسینی، ۱۳۹۷؛ عباسی و جمالزهی کمال‌آبادی، ۱۳۹۷). مثلاً نتایج حاصل از پژوهش معمار و همکاران (۱۳۹۱) بیانگر این است که فضای مجازی سبب ناهمگونی‌های هویتی در نوجوانان می‌شود و بر تعامل اجتماعی آن‌ها تاثیر گذاشته و باعث ایجاد بحران هویت در آنان می‌شود. طالب‌پور و همکاران (۱۳۹۶) نیز در پژوهش خود نشان دادند ناهنجاری‌های اجتماعی از جمله بحران هویت ناشی از شبکه‌های اجتماعی مجازی، در حد متوسط و بالاتر در بین آزمودنی‌ها وجود دارد. بنابراین روند تغییرات در جهان معاصر و پیشرفت تکنولوژی چنان عمق و سرعتی یافته که هویت افراد جامعه به خصوص نوجوانان را که در دوره مهم هویت‌یابی به سر می‌برند با چالش جدی روبه‌رو نموده است. زمانی که نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند از کسانی که با آنها در این فضا آشنا شده‌اند الگوبرداری می‌کنند و ممکن است این عامل باعث عدم

دستیابی آنها به هویت سالم شود. به عبارت دیگر آنها در رویارویی با این فضا به دلیل وجود منابع گوناگون جهت ساخت هویت دچار سردرگمی می‌شوند. از سوی دیگر اصولاً هویت یابی محصول روابط مستقیم با افراد دیگر همچون خانواده، دوستان، اعضای جامعه و... است. در صورتی که افراد در فضای مجازی هویت خود را پنهان می‌کنند و هویتی غیر از هویت واقعی خود را به نمایش می‌گذارند که این خود تمرین بی هویتی است.

همچنین پژوهش‌ها رابطه مثبت میان بحران هویت و نگرانی از تصویر بدنی (ورسچورن و همکاران، ۲۰۱۸؛ عبدالمهی و سراج، ۱۳۹۷؛ رقیبی، شیخ، شمس الله زاده و همکاران، ۱۳۹۸) را نشان داده‌اند. مثلاً رقیبی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود نشان دادند که هرچه نمره فرد در مولفه سبک هویت سردرگم بالاتر باشد میزان نگرانی از تصویر بدنی در وی بیشتر است. در همین راستا نتایج به دست آمده از تحقیق ورسچورن و همکاران (۲۰۱۸) نیز نشان داد که سردرگمی هویت باعث افزایش آسیب‌پذیری در برابر نارضایتی بدن می‌شود. اما تحقیقی به بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و تصویر بدنی نپرداخته است. در واقع در سایر پژوهش‌ها نقش غیر مستقیم این متغیر مورد بررسی قرار نگرفته است.

در تبیین این امر می‌توان گفت، نوجوانی دوره تغییرات جسمانی است و نوجوانان درباره جذابیت جسمانی خود نگران هستند. نوجوانی که دچار بحران هویت است تصور درستی از بدن خود ندارد و اضطراب و ناراحتی ذهنی شدیدی درباره تصویر دیگران از خودش داشته و همیشه نگران ارزیابی منفی دیگران است که این ترس‌ها مانع حضور او در اجتماع شده و این امر باعث افزایش آسیب‌پذیری در برابر نارضایتی بدن می‌شود.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر بحران هویت به عنوان واسطه‌ای میان متغیرهای مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی عمل کرده و باعث افزایش نارضایتی از بدن می‌شود. بنابراین می‌توان گفت، اگرچه به طور متوسط استفاده زیاد از

رسانه‌های اجتماعی نامطلوب است و تأثیر منفی بر نارضایتی بدن نوجوانان دارد؛ اما همه نوجوانان به یک اندازه مستعد این تأثیر منفی نیستند. عواملی چون بحران هویت می‌توانند باعث افزایش میزان این نارضایتی شوند. در تبیین این امر باید گفت، افرادی که با بحران هویت مواجه هستند عدم ارتباط نزدیک و مستقیم با دیگران در دنیای واقعی را ترجیح داده و چون آنها از اعتماد به نفس پایینی برخوردارند، دارای ترس و اضطراب بیشتری بوده و حضور در شبکه‌های اجتماعی که ارتباط در آن به صورت مجازی است را ترجیح می‌دهند. از سوی دیگر در رسانه‌های مجازی الگوها و ملاک‌های زیبایی عرضه می‌شود و وقتی این افراد با این معیارها روبه‌رو می‌شوند با مقایسه روبه‌بالایی که انجام می‌دهند دچار اضطراب شده و از ظاهر خود که به تصورشان با این ملاک‌ها مغایرت دارد احساس نارضایتی می‌کنند.

یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که، انسجام خانواده به عنوان متغیر واسطه‌ای میان متغیرهای مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی عمل نمی‌کند. اما در پژوهشی وریس، وسن و وندر بوم^۱ (۲۰۱۸) به بررسی رسانه‌های اجتماعی و نارضایتی بدن: بررسی نقش تسکین دهنده روابط مثبت والدین و نوجوانان پرداختند. نتایج نظرسنجی آنها از ۴۴۰ نوجوان ۱۲ تا ۱۹ ساله نشان داد که استفاده از رسانه‌های اجتماعی با نارضایتی از بدن همراه است اما این رابطه در بین نوجوانانی که رابطه مثبت مادر و نوجوان را گزارش می‌کردند ضعیف‌تر بود. رابطه مثبت پدر و نوجوان ارتباط بین استفاده از رسانه‌های اجتماعی و نارضایتی بدن را تعدیل نکرد. این یافته‌ها نشان داد که محیط اجتماعی نوجوانان، به ویژه رابطه‌ای که با مادران خود دارند، می‌تواند از آنها در برابر اثرات مضر استفاده رسانه‌های اجتماعی بر نارضایتی بدن محافظت کند. رودگرز و همکاران (۲۰۱۱) نیز در پژوهش خود به بررسی تأثیر الگوی سه جانبه رسانه‌ها، همسالان و خانواده بر نارضایتی بدن و اختلال در خوردن پرداختند. یافته‌ها از

1. Vries, D.A., Vossen, H., & van der Boom, P

تاثیرگذاری رسانه‌ها، همسالان و خانواده بر نارضایتی از تصویر بدن و اختلال خوردن خبر داد. کیوان آرا، حقیقتیان و کاوه زاده (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی به بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری تصویر بدن پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد رسانه، خانواده، مدرسه و اطرافیان از عناصر تاثیرگذار بر تصویر بدن هستند. اما نتایج پژوهش حاضر با اینکه نشان دهنده تاثیر مستقیم و مثبت مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و انسجام خانواده و همچنین تاثیر مستقیم و منفی انسجام خانواده بر نگرانی از تصویر بدنی است با این حال اثر غیر مستقیم متغیر واسطه‌ای انسجام خانواده در رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی از نظر آماری معنادار نبود. با توجه به اینکه نتایج پژوهش‌های پیشین نشان دهنده نقش واسطه‌ای انسجام خانواده بوده است می‌توان گفت یکی از دلایل این تفاوت نتایج در زمان پژوهش‌های پیشین است این پژوهش‌ها به طور میانگین به دهه گذشته تعلق دارند و میزان سازگاری خانواده‌ها با عادت‌های شبکه‌گردی اجتماعی به دلیل نبودن متغیرها پایین بود بر اساس نتایج پژوهش حاضر به نظر می‌رسد که خانواده‌ها توانسته باشند سازگاری محسوسی با کنش‌ها و عادات شبکه‌گردی اعضای خود پیدا کنند. پژوهش‌های بعدی می‌توانند این نظر را بازآزمایی کنند.

بنابراین با توجه به نتایج پژوهش حاضر اصلاح میزان و شیوه استفاده نوجوانان از فضای مجازی و همچنین برگزاری جلسات آموزشی در سطح مدارس جهت آموزش تغییرات بلوغ و بحران هویت به نوجوانان و کمک به آنها در گذار موفقیت آمیز از این دوران، اهمیت ویژه‌ای دارد. در این راستا به نظر می‌رسد که برگزاری کارگاه‌های آموزش مربیان و معلمان، کلاس‌های آموزشی جهت بالا بردن سطح آگاهی و مهارت والدین و همچنین گسترش برنامه‌ای جامع و منسجم جهت شناخت مشکلات نوجوانان و عوامل موثر در آن موثر واقع شود. از جمله محدودیت‌های پژوهش می‌توان به انجام پژوهش تنها در مدارس دولتی شهر رشت اشاره کرد که تعمیم‌پذیری نتایج را تا حدودی با مشکل مواجه می‌سازد. پخش اینترنتی پرسشنامه‌ها و عدم حضور پژوهش‌گراز دیگر

محدودیت‌های پژوهش است زیرا احتمال دشواری در درک و فهم سوال‌ها و سوّداری احتمالی پاسخ‌ها وجود دارد و همچنین به دلیل شیوع ویروس کرونا و شرایط قرنطینه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی افزایش یافته است و احتمال تاثیرگذاری این مورد در نتایج تحقیق وجود دارد. پیشنهاد می‌شود جهت افزایش قابلیت تعمیم‌پذیری یافته‌ها این مطالعه برای نمونه متنوع‌تری یعنی نوجوانان شهرهای دیگر و روستاها تکرار شود همچنین انجام پژوهشی مشابه پژوهش حاضر در شرایط غیر قرنطینه و بخش پرسشنامه به صورت حضوری پیشنهاد می‌گردد.

ملاحظات اخلاقی پژوهش: تمامی شرکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش رضایت شفاهی خود را اعلام نمودند و اطمینان لازم در مورد محرمانگی اطلاعات به آنها داده شده است.

سهم نویسندگان: مقاله مستخرج از پایان‌نامه نویسنده اول (فاطمه نعمتی) بوده و نویسنده مسئول (حسن بلند) استاد راهنمای آن و نویسنده سوم (علی صیادی) استاد مشاور بوده‌اند.

حمایت مالی: این مقاله مستخرج از پایان‌نامه نویسنده اول تحت عنوان «بررسی نقش واسطه‌ای بحران هویت و انسجام خانواده در تعیین رابطه مشارکت در شبکه‌های اجتماعی با نگرانی از تصویربندی در میان دانش‌آموزان» تحت حمایت مالی - معنوی جایی نبوده و نویسندگان هزینه‌های آن را تقبل نموده‌اند.

تعارض منافع: یافته‌های این مطالعه هیچ‌گونه تضاد با منافع شخصی یا سازمانی ندارد.

قدردانی: از کلیه‌ی دانش‌آموزان شهر رشت که با شرکت خود در پژوهش، به روند اجرای طرح کمک کردند، سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- ابوالفضل، الف و حقی، س. (۱۳۹۶). تاثیر شبکه‌های مجازی در بحران هویت دانشجویان. اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی، اردبیل: دانشگاه محقق اردبیلی.
- اصلائی، خ؛ امان‌الهی، ع؛ ولد مؤمن، پ؛ تقی‌پور، م. (۱۳۹۳). بررسی رابطه ساده و تعدیل‌گر نامیدی و عملکرد خانواده با افکار خودکشی‌گرا در بین دانش‌آموزان پایه اول دبیرستان‌های شهر اهواز. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۵ (۲۰)، ۷۹-۵۹.
- امیری‌نیا، م و ایمانی، م. (۱۳۹۸). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ابعاد حمایت اجتماعی ادراک شده و پیوند با پدر در دانش‌آموزان دبیرستانی. نشریه علمی پژوهش‌های مشاوره، ۱۸ (۷۰)، ۸۲-۵۹.
- بحرانی، م؛ محمدی یوسف‌نژاد، ی؛ عیسی‌زاده، ف. (۱۳۹۴). بررسی عوامل موثر بر بحران هویت و شخصیت‌زدگی نوجوانان در دانش‌آموزان. دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی.
- بساک‌نژاد، س و غفاری، م. (۱۳۸۶). رابطه بین ترس از بد ریختی بدنی و اختلالات روان‌شناختی در دانشجویان. مجله علوم رفتاری، ۱ (۲)، ۱۷۹-۱۸۷.
- بلند، ح. (۱۳۹۹). ساخت و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس مجازورزی شبکه‌ای. نشریه علمی پژوهش‌های مشاوره، ۱۹ (۷۵)، ۱۶۱-۱۴۱.
- تسیه حسینی، ق؛ مدنی، ی؛ حاج حسینی، م. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش تلفیقی مثبت‌نگری و تاب‌آوری بر نگرانی از تصویر بدنی و خودکارآمدی اجتماعی نوجوانان پسر. نشریه علمی پژوهش‌های مشاوره، ۱۸ (۷۱)، ۳۵-۴.
- جعفرزاده، م و حسینی، ف. (۱۳۹۷). تاثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی و جو خانوادگی بر بحران هویت دختران نوجوان. فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسان، ۴ (۱۰)، ۱۲۷-۱۱۳.
- حبیبی، آ و عدن‌ور، م. (۱۳۹۶). مدل‌یابی معادلات ساختاری، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- حیدری، ع و علی‌پور، ش. (۱۳۹۱). مقایسه اضطراب اجتماعی و نگرانی از تصویر بدنی دانشجویان زن و مرد. یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۷ (۲۲)، ۸۳-۹۸.
- رضایی، س و پورجلی، ر. (۱۳۹۷). بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقده. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۰ (۳۸)، ۴۲-۲۱.
- رقیبی، م؛ شیخ، ه؛ شمس‌الله‌زاده، ی؛ جلمادانی، م. (۱۳۹۸). بررسی نقش واسطه‌ای سبک‌های هویتی بر نگرانی از تصویر بدنی و عوامل مرتبط با آن در نوجوانان مراجعه‌کننده به مراکز درمانی زاهدان. مجله تحقیقات سلامت در جامعه، ۵ (۳)، ۹۳-۸۳.
- ساعتچی، م؛ کامکاری، ک؛ عسگریان، م. (۱۳۹۱). آزمون‌های روان‌شناختی. تهران: ویرایش.

- سهراب زاده، م؛ نیازی، م؛ نژادی، الف و افرا، ه. (۱۳۹۸). شبکه‌های اجتماعی مجازی و شکل‌گیری تصویر ذهنی زنان از بدنشان. *فصلنامه زن و جامعه*، ۱۰ (۲)، ۲۴۰-۲۱۷.
- شیری، ط و رحمانی، الف. (۱۳۹۴). تأثیر استفاده از وسایل نوین ارتباطی (لاین، تلگرام) بر وضعیت انسجام خانواده. *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۸ (۱)، ۱۱۱-۹۹.
- شولتز، د و شولتز، س (۲۰۱۳). نظریه‌های شخصیت. ویراست دهم، ترجمه: سید محمدی، یحیی ۱۳۹۳، تهران: ویرایش.
- طالب پور، الف؛ منصور، ف و رستمی، ت. (۱۳۹۶). تأثیر استفاده غیرمتعارف و بی‌رویه از شبکه‌های اجتماعی مجازی به گرایش نوجوانان و جوانان به ناهنجاری‌های اجتماعی، بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۸ (۲)، ۱۲۶-۱۰۳.
- عباسی، ح و جمال‌زهی کمال‌آبادی، ی. (۱۳۹۷). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت دانش‌آموزان. *یازدهمین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی و علوم اجتماعی*، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.
- عبداللهی، م و سراج خرمی، ن. (۱۳۹۷). رابطه سبک‌های هویت با ترس از تصویر بدن در دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان دزفول. *نخستین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت، روان‌شناسی و علوم تربیتی*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه.
- علوی، س. (۱۳۹۹). رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با ترس از تصویر بدنی و حمایت اجتماعی ادراک شده. *رویش روان‌شناسی*، ۹ (۵)، ۷۰-۶۳.
- علیخواه، ف و رستمی، الف. (۱۳۹۰). مصرف رسانه‌ای و سبک زندگی. *فصلنامه علمی و پژوهشی علوم اجتماعی*، ۷ (۲۸)، ۹۹-۸۱.
- کیوان‌آرا، م؛ حقیقتیان، م و کاوه‌زاده، ع. (۱۳۹۱). عوامل اجتماعی مؤثر در شکل‌گیری تصویر بدن (مطالعه موردی زنان شهر اصفهان). *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۳ (۴)، ۶۶-۵۳.
- محمدی، ن و سجادی نژاد، م. (۱۳۸۶). ارزیابی شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه نگرانی درباره تصویر بدنی و آزمون مدل ارتباطی شاخص توده بدنی، نارضایتی از تصویر بدنی و حرمت خود در دختران نوجوان. *فصلنامه مطالعات روان‌شناختی*، ۳ (۱)، ۸۳-۹۹.
- مراد حاصلی، م و منطقی، م. (۱۳۹۶). شناسایی فرایندهای مرتبط با تصور بدنی در نوجوانان دختر کاربر فضای مجازی در ایران. *فصلنامه پژوهش در سلامت روان‌شناختی*، ۱۱ (۳)، ۸۳-۶۲.
- معمار، ث؛ عدلی‌پور، ص و خاکسار، ف. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت با تأکید بر بحران هویتی ایران. *فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱ (۴)، ۱۷۶-۱۵۵.
- موسوی دیوا، ر و محمودیان دستنایی، ط. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین پیوند والدینی و تصویر بدنی در افراد چاق و دارای اضافه وزن. *نشریه پژوهش پرستاری ایران*، ۱۲ (۶)، ۷۲-۶۵.

میری، س و حیدری‌نیا، ع. (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر فضای مجازی بر بحران هویت نوجوانان زاهدان. اولین همایش ملی آینده‌پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی، لرستان، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان لرستان.

نوروزی، ز؛ روشن، ر و فراهانی، ح. (۱۴۰۰). الگوی ساختاری استفاده آسیب‌زای مادران از اینترنت و مشکلات رفتاری کودکان با میانجی‌گری تعامل مادر-کودک. *روان‌شناسی کاربردی*، ۱۵ (۱)، ۱۳۹-۱۱۷.

Brett, M., & Xavier, R. (2010). How do consumers react to physically larger models? Effects of model body size, weight control beliefs and product type on evaluations and body perceptions. *Journal of Strategic Marketing*, 18 (6), 489-501.

Chen, Y., Gao, Y., Li, H., Deng, Q., Sun, C., & Gao, F. (2021). Shyness and mobile phone dependency among adolescents: A moderated mediation model of basic psychological needs and family cohesion. *Children and Youth Services Review*, 130, <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2021.106239>.

Christensen, S. P. (2018). Social Media Use and Its Impact on Relationships and Emotions. A Master Thesis of art, School of Communications, Brigham Young University.

Elsayed, s. (2021). The negative effects of social media on the social identity of adolescents from the perspective of social work. *Heliyon*, 7 (2), <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06327>.

Grogan, S. (2008). *Body image: Understanding body dissatisfaction in men, women, and children*. East Sussex: Routledge

Hogue, J. V., & Mills J. S. (2019). The effects of active social media engagement with peers on body image in young women. *body image*, 28 (28), 1-5.

Littleton, H. L., Axsom, D. S., & Pury, C. L. (2005). Development of the body image concern inventory. *Behavior Research and Therapy*, 43, 229-241.

Mahon, C., Hevey, D. (2021). Processing Body Image on Social Media: Gender Differences in Adolescent Boys' and Girls' Agency and Active Coping. *Frontiers in Psychology*. 12 (626763), doi: 10.3389/fpsyg.2021.626763.

Olson, D. H., Russell, C. S., & Sprenkle, D. H. (1999). Circumplex model of marital and family systems: VI. Theoretical update. *Journal of Family Process*, 22 (1), 69- 83.

Prioste, A., Tavares, P., Silva, C. S., & Magalhães, E. (2020). The Relationship between Family Climate and Identity Development Processes: The Moderating Role of Developmental Stages and Outcomes. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 1525-1536.

Rodgers, R.F., Chabrol, H., & Paxton, S.J. (2011). An exploration of the tripartite influence model of body dissatisfaction and disordered eating among Australian and French college women. *Body Image*, 8 (3), 208-215.

Saiphoo, A., & Vahedi, Z. (2019). A meta-analytic review of the relationship between social media use and body image disturbance. Department of Psychology, Ryerson University.

- Scully, M., Swords, L., & Nixon, E. (2020). Social comparisons on social media: online appearance-related activity and body dissatisfaction in adolescent girls. *Ir. J. Psychol. Med.* 1–12. doi: 10.1017/ipm.2020.93
- Verschuere, M., Claes, L., Bogaerts, A., Palmeroni, N., Gandhi, A., Moons, P., & Luyckx, K. (2018). Eating Disorder Symptomatology and Identity Formation in Adolescence: A Cross-Lagged Longitudinal Approach. *Frontiers in Psychology*, 9, 816-827.
- Vries, D.A., Vossen, H., & van der Boom, P. (2018). Social Media and Body Dissatisfaction: Investigating the Attenuating Role of Positive Parent–Adolescent Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 48 (2), <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0956-9>.

